

- Sota koskettaa joka vuosi miljoonien lasten elämää. Lapsia kuolee, vammautuu ja haavoittuu sodissa. Sotien vuoksi lapset joutuvat jättämään kotinsa ja ajautuvat pakolaisiksi omassa maassaan tai sen rajojen ulkopuolella. Sodissa lapsia katoaa ja he joutuvat erilleen perheistään. Sodan oikeussäännöt pyrkivät suojelemaan lapsia näiltä sodan vaikutuksilta.

→ Oppitunti 7:
LAPSET JA SOTA

→ TAVOITTEET

- Oppilaat ymmärtävät, että sota koskettaa ja vaikeuttaa lasten elämää monin eri tavoin.
- Oppilaat tietävät että lasten oikeudet on määritelty YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa, ja että Geneven sopimukset ja niiden lisäpöytäkirjat varmistavat lasten erityisen suojan aseellisten selkkausten aikana.
- Oppilaat saavat tietoa lapsisotilaiden käytön syistä ja seurauksista sekä ymmärtävät, että alle 15-vuotiaiden lasten värväminen sotajoukkoihin on aina sotarikos.
- Oppilaat saavat työkaluja pohtia, millaista lapsisotilaiden elämä on.

Sodassakin on säännöt.
OPPIMATERIAALI
YLÄKOULUILLE
JA LUKIOILLE

Sota estää lapsen oikeuksien toteutumisen

Sota voi vaikeuttaa lasten elämää monin tavoin: se voi evätä mahdollisuudet perheen tarjoamaan turvaan, kasvuun, leikkiin ja oppimiseen. Koulunkäynnin katkeamisella on kauaskantoiset vaikutukset tulevaisuuden työmahdollisuuksiin.

Lapset kärsivät eniten sodan aiheuttamien epävarmoista oloista, ravinnon puutteesta sekä hygienian ja terveystalvelujen huononemisesta. Pakolaisleireillä he altistuvat sairauksille ja aliravitsemukselle. Henkilömiinojen uhreista monet ovat lapsia, jotka ovat astuneet niihin ulkona leikkiessään.

Perheenjäsenet joutuvat usein eroon toisistaan sodan seurauksena, pako- matkalla tai pakolaisleireillä. Sodan päätyttyä perheenjäseniään menettäneet ja eroon perheistään joutuneet lapset ajautuvat herkästi jengeihin ja rikolliseen toimintaan. Sodan aiheuttamat traumat seuraavat lasta usein läpi koko elämän.

Lapsisotilaat

Kun totutut valtion ja perheen tarjoamat suojamuurit sodassa murtuvat, lapset altistuvat usein hyväksikäytölle.

Lasten värvääminen sotilaksi on aina sotarikos. Aseelliset joukot värvävät lapsia sotilaksi sekä vapaaehtoisesti että pakottamalla. Lapsisotilaita käytetään muun muassa erilaisista poliittisista, sosiaalisista ja taloudellista syistä. Lapsisotilaita suositetaan muun muassa siksi, että he eivät aiheuta suuria kustannuksia. Aseteknologian kehitys on myös johtanut siihen, että lapsetkin pystyvät käyttämään yhä kevyempiä ja pienempiä aseita.

Perheistään erilleen joutuneet tai ilman syntymä- ja henkilöllisyystodistusta liikkuvat lapset ovat helposti värvättävissä. Asevoimiin liittyminen voi myös olla lapselle ainoa tapa tulla toimeen ja säilyä hengissä.

Lapsisotilaita käytetään muun muassa vakoiluun, vartiointiin, pyykinpesuun, ruoan valmistamiseen ja viestien välittämiseen. Myös huoltotehtävissä toimivat lapset näkevät väkivaltaa ja ovat alttiina monenlaisille vaaroille.

Lapset osallistuvat myös taisteluihin ja itsemurhaiskuihin ja heitä voidaan käyttää miinojen polkemisessa. Myös lapsisotilaiden pitäminen seksiorjina on verrattain yleistä. Kaikki aseellisiin joukkoihin rekrytoidut lapset ovat aina lapsisotilaita, vaikka he eivät suoranaisesti toimitakaan sotilaina taisteluissa. Eri puolilla maailmaa lapsia on myös otettu aseellisissa selkkauksissa sotavangeiksi.

Lapsen oikeuksien julistus ja sopimus

Lasten oikeudet on määritelty YK:n *Lapsen oikeuksien julistuksessa* vuodelta 1959 ja oikeudellisesti sitovassa *Lapsen oikeuksien sopimuksessa* vuodelta 1989. Maailmassa on vain kaksi valtiota, jotka eivät ole liittyneet sopimukseen: Yhdysvallat ja Somalia (tieto vuodelta 2008).

Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa kaikki valtiot toimimaan lasten parhaaksi, ikään, sukupuoleen tai etniseen taustaan katsomatta. Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan jokainen alle 18-vuotias on lapsi.

Lapsen oikeuksien sopimus kieltää vain alle 15-vuotiaiden värvämisen sotavoimiin. Samoin Geneven sopimukset kieltävät alle 15-vuotiaiden värvämisen. Vuonna 2000 sopimukseen laadittiin valinnainen pöytäkirja lasten osallistumisesta aseellisiin konflikteihin. Pöytäkirja nostaa osallistumisen ja asevoimiin pakollisen värvämisen vähimmäisiäksi 18 vuotta. Sopimus sallii alle 18-vuotiaden vapaaehtoisen värvämisen, mutta velvoittaa valtioita tekemään kaikkensa estääkseen heidän osallistumisensa taisteluihin. Vuoden 2008 alussa Lapsen oikeuksien sopimuksen lisäpöytäkirjan oli ratifioinut 120 valtiota.

Lapset sodan oikeussäännöissä

Lukuisat sodan oikeussääntöjen määräykset vahvistavat lasten erityistä suojelua aseellisissa selkkauksissa. Vuonna 1949 hyväksytty, siviiliväestön suoje- lua käsittelevä neljäs Geneven sopimus sisältää lasten erityissuojelua koskevia artikloita. Kaikkiaan Geneven sopimukseen ja niiden lisäpöytäkirjoihin sisältyy noin 25 artiklaa, jotka koskevat nimenomaan lapsia.

Geneven sopimukset ja niiden lisäpöytäkirjat asettavat sääntöjä lasten erityisen suojelun lisäksi muun muassa lasten oikeudesta humanitaariseen apuun ja opetukseen sodan aikana. Ne myös määrittelevät, kuinka lapsivankeja tulee kohdella.

Lapsien oikeudet liittyvät myös perheiden yhteyden säilyttämiseen, joka on sodan oikeussääntöjen keskeisiä periaatteita. Useat sopimukset tarjoavat keinoja, joiden avulla voidaan edistää perheiden yhdistämistä aseellisen selkkausten aikana.

Käytännön tasolla sodan oikeussääntöjen ja aseellisen selkkausten keskellä elävien lasten arjen välillä on kuitenkin huomattava ristiriita. Vaikka lasten turvallisuuden takaavien kansainvälisten sopimusten hyväksyminen on edistynyt, lasten oikeuksien polkeminen selkkauksissa näyttää lisääntyvän.

AVAINLUKUJA:

- Arviolta 20 miljoonaa lasta on joutunut jättämään kotinsa sodan vuoksi ja elää pakolaisena maan rajojen sisä- tai ulkopuolella vuonna 2007.
- 300 000 lasta on värvätty lapsisotilaksi kansallisiin armeijoihin tai muihin aseellisiin joukkoihin 30 eri maassa.
- Lapsisotilaista noin 50 prosenttia elää Afrikassa ja 30 prosenttia Aasiassa.
- Heistä suurin osa on poikia.
- Nuorimmat lapsisotilaat ovat alle 10-vuotiaita.